

Кукурудза Т. (2014). Причини виникнення підліткової агресії. *Social Work and Education*, № 1, С. 76-81.

Тетяна Кукурудза,

*Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
студентка 4 курсу кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи*

ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ПІДЛІТКОВОЇ АГРЕСІЇ

Вступ. Однією із найгостріших проблем нашого суспільства є агресія. Особливо турбує той факт, що агресивні прояви спостерігаються в підлітків у школі, від чого страждають вони, їхні вчителі, і батьки.

Актуальність проблеми – агресивні прояви у підлітків є однією з найбільш гострих проблем не тільки для працівників сфери освіти, але й для суспільства в цілому. Ріст дитячої злочинності, збільшення числа підлітків, які проявляють агресію в повсякденному житті, висувають на перший план завдання вивчення психологічних умов, які викликають ці небезпечні явища. Особливо важливим вивчення агресії є в молодшому віці, коли ця риса перебуває в стадії свого становлення й коли ще можна прийняти своєчасні коригувальні міри. Агресивні прояви зустрічається в більшості підлітків. Однак у певних підлітків агресія стає стійкою характеристикою особистості. У підсумку виникають складності із самореалізацією, особистісним розвитком, спілкуванням з оточуючими людьми. Підліток з агресивними проявами створює масу проблем не тільки оточуючим, але й самому собі. Незріла психіка не в змозі перебороти фруструючі впливи без грамотної допомоги дорослого.

Метою статті є виявити причини виникнення підліткової агресії.

Виклад основного матеріалу. Причини, які провокують агресивну поведінку, мають під собою цілком реальний ґрунт, і знати про це надзвичайно важливо. Адже ігноруючи їх, навряд чи можна впоратися з проявами агресії. Цього разу ми розглянемо «сімейні» причини дитячої агресивності.

1. Неприйняття дітей батьками - це одна з базових причин агресії, і до речі, не тільки дитячої. Статистика підтверджує такий факт: найчастіше напади агресивності трапляються у небажаних дітей. Деякі батьки бувають не готові до того, щоб у них з'явилася дитина, але аборт за медичними показаннями робити небажано, і дитина все таки з'являється на світ. Хоча батьки можуть не говорити малюкові прямо, що його не чекали і не хотіли, він чудово знатиме про це, оскільки «зчитує» інформацію з їхніх жестів та інтонації. Такі діти намагаються будь-якими засобами довести, що мають право на існування, що вони хороші. Вони намагаються завоювати таку необхідну їм батьківську любов і, як правило, роблять це досить агресивно.

2. Байдужість чи ворожість з боку батьків - дуже важко буває дітям, батьки яких байдуже, а то й вороже ставляться до них.

3. Руїнування емоційних зв'язків у родині - до підвищеної агресії дитини може призвести руїнування позитивних емоційних зв'язків як між батьками і дитиною, так і між самими батьками. Коли подружжя співає в постійних сварках, життя в їхній родині нагадує життя на дримаючому вулкані, виверження якого можна чекати будь-якої хвилини. Життя в такій сім'ї стає для дитини справжнім випробуванням. Особливо, якщо батьки використовують її як аргумент у суперечці між собою. Часто в міру своїх сил, дитина намагається примирити батьків, але в результаті і сама може потрапити під гарячу руку.

Зрештою, дитина або живе в постійній напрузі, страждаючи від нестабільності і конфлікту між двома найближчими людьми, або черствіє душею і набуває досвіду використання ситуації у своїх цілях, щоб витягти з неї якомога більше користі для себе. Нерідко такі діти виростають прекрасними маніпуляторами, котрі думають, що весь світ їм щось винен. Відповідно, будь-яка ситуація, в якій вони самі повинні щось зробити для світу чи чимось пожертвувати, сприймається ними негативно, викликає різкі прояви агресивної поведінки.

4. Неповага до особистості дитини - агресивні реакції можуть бути викликані некоректною і нетактовно критикою, образливими і принизливими зауваженнями, – загалом, всім тим, що здатне пробудити не тільки гнів, але і відверту лють у дорослого, не кажучи вже про дитину. Неповага до особистості дитини і зневага, висловлена публічно, породжує в ній глибокі і серйозні комплекси, викликає невпевненість у собі і в своїх силах.

5. Надмірний контроль або повна відсутність його. Надмірний контроль над поведінкою дитини (гіперопіка) і її власний надмірний контроль над собою не менш шкідливий, ніж повна відсутність такого контролю (гіпоопіка). Пригнічуваний гнів, як джин із пляшки, в якийсь момент обов'язково вирветься назовні. І його наслідки, з точки зору стороннього спостерігача, будуть тим страшнішими і неадекватнішими, чим довше він назбирувався.

Однією з причин агресії може бути жорстокий характер матері або батька. Жорстокосерді, надмірно владні батьки прагнуть у всьому керувати своєю дитиною, пригнічуючи її волю, не допускаючи жодного прояву її особистої ініціативи і не надаючи їй можливості бути собою. Вони викликають у дитини не стільки любов, скільки страх. Особливо небезпечно, якщо для покарання практикується моральна ізоляція, позбавлення дитини батьківської любові [1]. Результатом такого виховання стане спрямована на інших (дітей і дорослих), агресивна поведінка «пригнобленої» дитини. Її агресія – це завуальований протест проти існуючого стану речей, неприйняття дитиною ситуації підпорядкування, вираження незгоди з заборонами. Дитина намагається захистити себе, відстояти своє «Я», і формою захисту вибирає напад. Вона дивиться на світ насторожено, не довіряє йому і захищається навіть тоді, коли ніхто навіть і не думає на неї нападати.

6. Надлишок або брак уваги з боку батьків. Коли в сім'ї дитині приділяється надмірна увага, вона стає розпеченою і звикає до того, що її капризам завжди потурають. Батьки з пелюшок привчають малюка до думки, що він – небесне створіння, якому всі готові служити. Нерідко трапляється, що ми не звертаємо уваги на страждання дітей, на справжній душевний біль, але при цьому надаємо величезне значення тому, що для них здається дрібницями. В результаті у дитини може скластися відчуття, або навіть переконання, що дорослі зовсім не здатні її зрозуміти. Не здатні зрозуміти – значить, не здатні і допомогти. Навколо дитини згущується атмосфера самотності і безвиході, малюк відчуває себе наляканим, незахищеним і безпорадним. І як результат – неадекватні, агресивні реакції.

7. Заборона на фізичну активність. Часто спалахи агресивної поведінки дитини напряму спровоковані установками або заборонами дорослих. Уявіть, що жвава і активна дитина провела день з суворою нянею. Її поведінка жорстко контролювалася, а спроби побавитися в галасливі рухливі ігри припинялися.

У дитячому садку активна дитина часто стає об'єктом скарг з боку інших дітей, їхніх батьків та вихователів. Не приймайте поспішних рішень про покарання, поговоріть з дитиною, намагайтеся дізнатися справжню причину її агресивної поведінки. Цілком можливо, що хтось нишком ображає вашу дитину, а вона не вміє ще правильно реагувати на ситуацію, і внаслідок «бурхливого» темпераменту б'ється або ламає іграшки.

8. Відмова в праві на особисту свободу. Як тільки дитина починає усвідомлювати своє «Я», вона починає ділити світ на «своїх» і «чужих», відповідно, і навколишні предмети дуже чітко розділяються на свої та чужі. Починаючи з цього моменту, їй потрібно своє місце під сонцем і

впевненість в недоторканості всього того, що належить особисто їй. Якщо у батьків є можливість, потрібно виділити дитині окрему кімнату або відгородити персональний куточок у спільній кімнаті шафою або ширмою.

Важливо, щоб батьки ніколи без дозволу не брали речі дитини, оскільки її реакція на порушення зовнішніх та внутрішніх кордонів буде, швидше за все, досить бурхливою. Багато батьків абсолютно помилково вважають, що у дитини не може бути від них секретів, забуваючи про те, що їм самим таке втручання навряд чи сподобалося б. Дитині необхідна свобода, щоб вона навчилася самостійно приймати свої рішення і відповідати за них[2].

Також важливою причиною розвитку дитячої агресії є засоби масової інформації:

- Сучасне мистецтво змінює і деформує психіку дитини, впливаючи на уява, даючи нові установки і моделі поведінки. З віртуального світу в дитячу свідомість вриваються помилкові і небезпечні цінності: "культура" сили, агресії, грубого і вульгарного поведінки, що призводить до гіперзбудливості дітей.

Таблиця 1

Залежність дитячої агресивності від їх потреб

<i>Вік</i>	<i>Прояв агресивності</i>	<i>Причини агресивності</i>
<i>0 – 10 місяців</i>	Різкий плач, відмова у якихось діях, жестах.	Біологічні потреби.
<i>з 2 років</i>	Виплескування негативних емоцій: плач, крик, кусання, тупотіння ногами, забіякуватість.	Намагання дорослих виробляти загальноприйняті навички.
<i>з 3 років</i>	Вередування, впертість, плач, крик, бійки з ровесниками.	Обмеження прагнення дитини до самостійності, відкидання дорослим ініціатив малюка.
<i>6 – 7 років</i>	Бійки з однолітками, напади гніву, вибухи злості, дратівливість, невміння зрозуміти інтереси іншого, впертість тощо.	Прийняття дитини, вияв суперництва, результат фрустрації, засвоєння еталонів агресивної поведінки в сім'ї

У західних мультфільмах відбувається фіксація на агресії. Багаторазове повторення сцен садизму, коли герой мультфільму заподіює кого-небудь, викликає у дітей фіксацію на агресії і сприяє виробленню відповідних моделей поведінки.

- Діти повторюють те, що бачать на екранах, це наслідок ідентифікації. Ідентифікуючи себе з істотою, що відхиляються поведінку, якого ніяк на екрані не карається і навіть не засуджується, діти йому наслідують і засвоюють його агресивні моделі поведінки. Альберт Бандура ще в 1970 році говорив про те, що одна телевізійна модель може стати предметом наслідування для мільйонів.

- Агресія в мультфільмах супроводжується красивими, яскравими картинками. Герої красиво одягнені, або перебувають у гарному приміщенні або просто малюється красива сцена, яка супроводжується вбивством, бійкою, та іншими агресивними моделями поведінки, це робиться для того, щоб мультфільм притягував. Оскільки якщо на основі вже

наявних уявлень про красу вливати картинки садизму, то цим самим розвиваються вже сформовані уявлення.[3].

Таким чином, формується естетичне сприйняття, нова культура людини. І ці мультфільми та фільми дітям вже хочеться дивитися, і вони вже ними сприймаються як норма. Діти до них тягнуться, і не розуміють, чому дорослі з традиційними уявленнями про красу, про норму не хочуть їх їм показувати.

Часто персонажі західних мультфільмів потворні і зовні огидні. Для чого це потрібно? Справа в тому, що дитина ідентифікує себе не тільки з поведінкою персонажа. Механізми імітації у дітей рефлекторні і такі тонкі, що дозволяють вловлювати найменші емоційні зміни, дрібні мімічні гримаси. Чудовиська злобні, тупі, божевільні. Ідентифікуючи себе з таким персонажами, діти співвідносять свої відчуття з виразом їхніх облич. І починають вести відповідним чином: неможливо перейняти злісну міміку і залишатися в душі добрягою, перейняти безглуздий оскал і прагнути "гризти граніт науки", як в передачі "Вулиця Сезам".

Атмосфера відеоринку пронизана вбивцями, насильниками, чаклунами, та іншими персонажами, спілкування з якими ніколи не обрали б у реальному житті. А діти все це бачать на екранах телевізора. У дітей підсвідомість ще не захищене здоровим глуздом і життєвим досвідом, що дозволяє відмежувати реальне і умовне. У дитини все побачене - реальність, що запам'ятовується на все життя. Екран телевізора с насильством світу дорослих замінив бабусь і мам, читання, прилучення до справжньої культури. Звідси зростання емоційних і психічних розладів, депресій, підліткових самогубств, невмотивованої жорстокості у дітей.

Головна небезпека телевізора пов'язана з придушенням волі і свідомості, аналогічно тим, що досягається наркотиками. Американський психолог А. Морі пише, що тривале споглядання матеріалу, стомлюючи зір, виробляє гіпнотичне заціпеніння, що супроводжується ослабленням волі та уваги. При певній тривалості впливу світлові спалахи, мерехтіння і певний ритм починають взаємодіяти з мозковими альфа-ритмами, від яких залежить здатність концентрації уваги, і дезорганізують мозкову ритміку і розвивається синдром порушення уваги з гіперактивністю.

Потік зорової та слухової інформації, що не вимагає зосередженості і розумових зусиль, сприймається пасивно. Це згодом переноситься на реальне життя, і дитина починає її сприймати так само. І вже зосередитися над виконанням завдання, зробити розумовий або вольове зусилля, все важче. Дитина звикає робити тільки те, що не потребує зусиль. Він з працею включається на уроках, насилу сприймає навчальну інформацію. А без активної розумової діяльності не відбувається розвиток нервових зв'язків, пам'яті, асоціацій.

Комп'ютер і телевізор відбирає у дітей їхнє дитинство. Замість активних ігор, переживань справжніх емоцій та почуттів і спілкування з однолітками та батьками, пізнання самого себе через навколишній живий світ, діти годинами, а буває, і днями, і ночами просиджують біля телевізора і комп'ютера, позбавляючи себе тієї можливості розвитку, що дається людині тільки в дитинстві[4].

Можна запропонувати для уваги читачів деякі рекомендації дитячих невропатологів і психологів щодо збереження психосоматичного здоров'я дітей.

Висновок. Отже, кожна діяльність має свої певні причини і таким чином агресія серед дітей молодших класів характеризується внаслідок таких причин, як оточення в якому знаходиться дитина, сім'я як інститут соціалізації та засоби масової інформації, які на даний час є досить розповсюдженими. І. Фурманов виділяє такі чинники агресії серед дітей початкової школи:

- Боротьба за увагу - якщо дитина не відчуває з боку батьків ніжності, любові, ласки, то мріє хоч якимось способом привернути до себе увагу. Крім того, агресивною

поведінкою дитина може перевіряти щирість батьківської любові. Вона хоче, щоб її любили з усіма недоліками.

- Образа на батьків - будучи не в силах висловити свою образу на батьків, діти починають вести себе агресивно. Причини можуть бути різними: поява молодшої дитини в сім'ї, розлучення батьків, поява вітчима, відлучення дитини від сім'ї (поклали в лікарню, відправили до бабусі), невиконана обіцянка, несправедливе покарання.

- Невпевненість у собі - часто буває, що дитина, відчуваючи себе непотрібною, безглуздою, починає поводитися агресивно. У цьому випадку агресія виступає, як захисна реакція [5].

Чиники дитячої агресії є залежними від вікових особливостей дитини, наприклад, для малюка віком десяти місяців є біологічні потреби. З двох до трьох років для дитини важко сприймати загальноприйняті норм, які нав'язують батьки, обмеженість у самостійній діяльності таким чином вони своєю агресією протестують. Вік від шести до семи років є досить складним для дитини, його називають кризовим. Причини прояву агресії в даному віці є бажання до самореалізації, пристосування себе до нового (шкільного) оточення. Таким чином причини дитячої агресії є досить різноманітними і їх обов'язково зрозуміти для профілактики та корекції даного виду поведінки у дитини.

Список використаної літератури:

1. Психологічний словник / під ред. В. П. Зінченко, Б. Г. Мещерякова. - М., 1996. – 312 с.
2. Дитяча агресія [Електронний ресурс] . Режим доступу: 12.03.2013 : <<http://bukvar.su..>> - Загол. з екрану. – Мова укр..
3. Левітов Н.Д. Психічний стан агресії / Вопр. Психології. 1972, № 6. С. 168 – 172.
4. Зимелева З.А. Агресивне поведінка молодших школярів та особистість батьків // Психологічна наука й освіта.- 2001. - № 4;
5. Фурманов І.В. Психология детей с нарушениями поведения. К. :Детская психология, 2008.- 400 с.

Стаття надійшла до редакції 11.01.2014

Стаття прийнята до друку 20.04.2014